DOI 10.5673/sip.64.1.2
Prethodno priopćenje

Tradicijsko obrtništvo kao potencijal društvenog poduzetništva: primjer medičarsko-voskarske radionice Blažeković u Osijeku

Damir Demonja
Institut za razvoj i međunarodne odnose, Odjel za održivi razvoj, Zagreb, Hrvatska
e-mail: ddemonja@imro.hr
ORCID: 0000-0002-4186-5137

Sanja Tišma
Institut za razvoj i međunarodne odnose, Zagreb, Hrvatska
e-mail: bsanja@irmo.hr
ORCID: 0000-0002-2600-9113

David Ranogajec
e-mail: dranogajec@yahoo.com
ORCID: 0009-0004-8915-4360

SAŽETAK Ovaj rad istražuje potencijal tradicijskog obrtništva kao mikro-oblika društvenog poduzetništva na primjeru medičarsko-voskarskog obrta u Hrvatskoj. Primjenom integriranoga teorijskog pristupa koji povezuje održivi lokalni razvoj, nematerijalnu kulturnu baštinu i društveno poduzetništvo, analizira se višeslojna uloga obrta u lokalnoj zajednici. Istraživanje se temelji na kvalitativnom pristupu primjenom metode studije slučaja Medičarsko-voskarske radionice Blažeković u Osijeku, uz triangulaciju podataka dobivenih dubinskim intervjuom, promatranjem proizvodnog procesa i analizom povijesne arhivske građe. Rezultati pokazuju da tradicijski obrti u praksi djeluju kao neformalna društvena poduzeća jer ostvaruju izraženu društvenu i kulturnu misiju očuvanja baštinjenih znanja, pri čemu njihova dodana vrijednost znatno nadilazi isključivo tržišnu razmjenu. Ipak, unatoč međunarodnomu priznanju, njihov je opstanak ozbiljno ugrožen neprilagođenim institucionalnim i regulatornim okvirom (poput neadekvatne klasifikacije djelatnosti, strogih pravila o obiteljskom radu na terenu, sustava HACCP te nedostatka obrazovnih mehanizama za nove majstore). Rad zaključuje kako je za dugoročnu održivost obrta nužno napustiti isključivo profitne i masovne kriterije vrednovanja

Copyright © 2026 Institut za društvena istraživanja u Zagrebu – Institute for Social Research in Zagreb
Sva prava pridržana – All rights reserved

te uspostaviti integrirani okvir u kojem lokalna zajednica preuzima ključnu ulogu zaštitnika i aktivnog sukreatora obrtničkog razvoja.

Ključne riječi: tradicijski obrt, društveno poduzetništvo, nematerijalna kulturna baština, medičarstvo, licitar, studija slučaja, lokalni razvoj, Hrvatska.

1. Uvod: tema i ciljevi istraživanja

Društveno poduzetništvo podrazumijeva model poslovanja u kojem je stvaranje ekonomske vrijednosti neraskidivo povezano s jasno definiranom društvenom misijom, participativnim upravljanjem i reinvestiranjem dobiti u društvene i/ili okolišne ciljeve. U hrvatskoj akademskoj zajednici postoji bogata literatura kojom se daje širi pregled društvenog poduzetništva i njegovog regulatornog okvira (poput Vidović, 2012.; Baturina, 2013., 2015.; Vincetić, Babić i Baturina, 2013.; Šimleša i sur., 2015.; Baturina i Babić, 2021.). Međutim, u normativnom smislu ono je definirano *Strategijom razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2015.–2020.* (Vlada Republike Hrvatske, 2015.) kao dio šireg ekonomskog sustava u kojem su subjekti primarno usmjereni na ostvarenje društvenih ciljeva, a ne na isključivu maksimizaciju profita.

U hrvatskoj praksi, ovaj se koncept najčešće povezuje s organizacijama civilnog društva, zadrugama i socijalnim poduzećima za radnu integraciju. Takav suženi okvir rijetko obuhvaća obrtništvo, osobito tradicijske i umjetničke obrte, premda oni dokazano mogu ostvarivati značajan društveni učinak. Obrti koji djeluju na načelima očuvanja nematerijalne kulturne baštine, prijenosa baštinjenih znanja i vještina, zapošljavanja članova obitelji te odgovornog korištenja lokalnih resursa, neupitno stvaraju vrijednost koja nadilazi čistu tržišnu razmjenu. Usprkos tome, oni formalno ostaju izvan kategorije društvenog poduzetništva i sustava ciljanih razvojnih potpora.

Dosadašnja istraživanja kontinuirano ukazuju na strukturne slabosti institucionalnog okvira društvenog poduzetništva u Hrvatskoj, uključujući nepostojanje adekvatnog zakonodavnog modela, nedovoljno razvijene mehanizme mjerenja društvenog učinka te fragmentiranost javnih potpora. U takvom su se kontekstu osobito istaknule zadruge, uključujući različite socijalne udruge (Šimleša i sur., 2015.; Baturina, 2015.), dok su tradicijski obrti ostali potpuno marginalizirani u teorijskim i političkim raspravama.

Polazeći stoga od znanstvene pretpostavke da se tradicijski obrti mogu interpretirati kao mikro oblici neformalnog društvenog poduzetništva, ova tema postavlja se kao središnji istraživački problem. Ovaj rad analizira medičarsko-voskarski obrt kao istaknuti primjer društveno odgovornog i lokalno ukorijenjenog djelovanja. Na studiji slučaja Medičarsko-voskarske radionice Blažeković u Osijeku, koja u kontinuitetu djeluje od 1953. godine, rad postavlja sljedeće istraživačke ciljeve:

1. Identificirati i opisati konkretna obilježja društvenog učinka koja ova radionica ostvaruje u svojoj lokalnoj zajednici.
2. Prikazati ključne strukturne izazove, prepreke i regulatorna ograničenja dugoročnoj održivosti takvih obrta u suvremenom tržišnom i institucionalnom kontekstu.
3. Kroz integrirani analitički okvir (koji spaja društveno poduzetništvo, očuvanje nematerijalne kulturne baštine i održivi lokalni razvoj) ponuditi preporuke za razvojne politike koje bi zaštitile tradicijske obrte od logike masovne proizvodnje.

Primjer Radionice Blažeković tako omogućuje prevođenje apstraktnih teorijskih koncepata u analizu konkretnih razvojnih potencijala, pokazujući zašto zaštita tradicijskih obrta mora postati integralni dio politika društvenog razvoja.

2. Teorijski okvir

U suvremenim istraživanjima tradicijski obrti sve češće se interpretiraju kao oblici teritorijalno ukorijenjene proizvodnje, čija se vrijednost ne iscrpljuje u tržišnoj razmjeni, već proizlazi iz njihove društvene i simboličke uloge u lokalnim zajednicama. Takav pristup nadilazi usko sektorsko promatranje obrta kao dijela kulturnog ili turističkog gospodarstva i otvara mogućnosti za analizu njihove višeslojne društvene funkcije. Bibliometrijske analize pokazuju rast interesa za ovu temu, ali i istodobnu disciplinarnu fragmentiranost, pri čemu se ekonomski, kulturni i društveni aspekti najčešće razmatraju odvojeno (Bellver i sur., 2023.). Posljedica je izostanak integriranih analitičkih modela koji bi omogućili cjelovito razumijevanje njihove uloge u suvremenom razvoju. Kako bi se odgovorio na taj nedostatak, ovaj rad izričito primjenjuje integrirani teorijski pristup koji spaja koncepte održivog lokalnog razvoja, zaštite nematerijalne kulturne baštine i društvenog poduzetništva.

U teorijama lokalnog, održivog razvoja tradicijski obrti mogu se promatrati kao dio šireg koncepta lokalne otpornosti i društvenog kapitala. Njihova ukorijenjenost u prostoru, oslanjanje na lokalne resurse i znanja te povezanost s identitetom mjesta omogućuju im da djeluju kao stabilizirajući čimbenik u sredinama obilježenima demografskim i ekonomskim promjenama (Nemac i Pelc, 2019.). U tom kontekstu njihova vrijednost proizlazi iz sposobnosti povezivanja ekonomskih aktivnosti s društvenim odnosima, povjerenjem i međugeneracijskim prijenosom znanja. Time obrti postaju nositelji simboličke vrijednosti koja se ne može svesti isključivo na proizvodni rezultat, nego uključuje i reprodukciju kulturnih obrazaca i društvenih mreža.

Koncept nematerijalne kulturne baštine dodatno proširuje analitički okvir. UNESCO-ova Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine naglašava važnost očuvanja znanja i praksi koje zajednice prepoznaju kao dio svoga identiteta (UNESCO,

2010.). Polazeći od okvira ove Konvencije, rad u potpunosti izbjegava široko i općenito definiranje samog pojma kulture, te se strogo oslanja na koncept nematerijalne baštine kao živog procesa očuvanja vještina i znanja. Nematerijalna dobra upisana na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva potvrđuju važnost ovog pristupa.

Međutim, suvremena literatura upozorava na razliku između simboličkog priznanja i stvarnih uvjeta održivosti. Mehanizmi zaštite često su usmjereni na reprezentacijsku razinu, dok se ekonomski i institucionalni preduvjeti opstanka obrta rješavaju parcijalno čime se otvara pitanje odnosa između kulturne valorizacije i razvojne politike (Partarakis i Zabulis, 2023.). U hrvatskom kontekstu to rezultira paradoksalnom situacijom u kojoj su pojedini obrti međunarodno priznati, ali se istodobno suočavaju s administrativnim i fiskalnim opterećenjima koja otežavaju njihovo poslovanje. Knapik i Król (2023.) naglašavaju da uključivanje nestajuće kulturne baštine u razvojne strategije može pridonijeti jačanju otpornosti lokalnih zajednica, ali samo ako je praćeno integriranim pristupom koji povezuje kulturne, gospodarske i društvene politike.

Jedan od često isticanih razvojnih potencijala tradicijskih obrta odnosi se na njihovu povezanost s kulturnim i iskustvenim turizmom. Horjan (2011.) navodi da tradicionalni obrti mogu postati važan element kulturnog turizma jer nude autentična iskustva, demonstracije izrade i neposredan kontakt s nositeljima znanja. Hrvatska istraživanja pokazuju da interes za takve sadržaje postoji, ali da nedostaje sustavna promocija i integracija obrta u turističku ponudu (Budić, 2022.; Budić i Slavuj Borić, 2023.). Pritom se u recentnoj literaturi naglašava potreba za oprezom kako bi se izbjegla pretjerana komercijalizacija i gubitak autentičnosti. Umjesto povećanja obujma proizvodnje, preporučuje se usmjerenost na kvalitetu, ograničene serije, edukativne sadržaje i snažan narativ koji povezuje proizvod s lokalnim kontekstom (Partarakis i sur., 2025.).

U okviru teorije društvenog poduzetništva, o kojoj su, kako je spomenuto, opširno pisali domaći autori (Vidović, 2012.; Baturina, 2013., 2015.; Vincetić, Babić i Baturina, 2013.; Šimleša i sur., 2015., Baturina i Babić, 2021.), tradicijski obrti predstavljaju zanimljiv analitički primjer. Premda formalno najčešće nisu prepoznati kao društveni poduzetnici, njihovo djelovanje često uključuje elemente koji se u literaturi smatraju ključnima: društvenu misiju, lokalnu ukorijenjenost, reinvestiranje resursa u nastavak djelatnosti i održavanje zajednice.

Usprkos rastućem interesu, istraživanja obrta i dalje su obilježena sektorskim pristupom koji razdvaja kulturne, gospodarske i socijalne dimenzije (Bellver i sur., 2023.). Takva podjela reflektira se i u javnim politikama, gdje su područja kulture, poduzetništva i društvenog razvoja institucionalno odvojena. Tradicijski obrti tako se nalaze na sjecištu više politika, ali bez jasnog integriranog okvira koji bi uvažavao njihovu

specifičnost. Upravo ta teorijska i institucionalna rascjepkanost predstavlja polazište ovoga rada.

U hrvatskom akademskom kontekstu društveno se poduzetništvo ne promatra samo kao alternativni model gospodarske aktivnosti, nego i kao okvir za razumijevanje društvenog učinka organizacija koje stvaraju vrijednost izvan usko profitne logike. Pritom domaća literatura pokazuje da su ključna obilježja društvenog poduzetništva usmjerenost na društvenu misiju, stvaranje koristi za zajednicu, lokalna ukorijenjenost i traženje održivih organizacijskih modela. U tom pogledu važno je jasno artikulirati način na koji autori ovog rada vide sponu između navedenih područja: tradicijski obrti djeluju kao čuvari nematerijalne kulturne baštine. Napor koji ulažu u prijenos baštinjenog znanja (koje je nerijetko tržišno neisplativo u usporedbi s industrijskom proizvodnjom), zapošljavanje unutar obitelji i kreiranje kulturnog identiteta destinacije predstavlja njihovu temeljnu društvenu misiju. Kroz tu prizmu, očuvanje tradicije postaje alat društvenog poduzetništva, čime tradicijski obrti u praksi djeluju kao neformalni mikro-oblici društvenih poduzeća koja izravno generiraju održivi lokalni razvoj.

Takvo je povezivanje osobito važno kada je riječ o obrtima koji su neposredno vezani uz nematerijalnu kulturnu baštinu, budući da njihova vrijednost ne proizlazi samo iz proizvoda, nego i iz znanja, praksi i simboličkih značenja koja zajednica prepoznaje kao dio vlastitog identiteta. Hrvatska literatura o društvenom poduzetništvu zato pomaže jasnije teorijski obrazložiti zašto se tradicijski obrt u ovom radu ne promatra samo kao gospodarska djelatnost, nego kao praksa na sjecištu kulturne baštine, društvene koristi i lokalnog razvoja.

Polazeći od navedenih koncepata teritorijalne ukorijenjenosti, društvenog kapitala, nematerijalne kulturne baštine i društvenog poduzetništva, tradicijski obrt u ovom se istraživanju promatra kao višedimenzionalna praksa koja istodobno proizvodi ekonomsku, društvenu i simboličku vrijednost. Takav integrirani teorijski okvir omogućuje analizu konkretnog primjera Medičarsko-voskarske radionice Blažeković u Osijeku i otvara prostor za razmatranje šireg položaja tradicijskih obrta u suvremenom hrvatskom institucionalnom i razvojnom kontekstu.

3. Metodologija istraživanja

Ovo se istraživanje temelji na kvalitativnom istraživačkom pristupu primjenom metode studije slučaja (*engl. case study*), koja omogućuje dubinsko i višeslojno razumijevanje specifičnih društvenih fenomena u njihovu stvarnom kontekstu. Odabir kvalitativne metodologije proizlazi iz cilja rada – dubinskog istraživanja i razumijevanja načina na koji tradicijski obrt u praksi ostvaruje elemente društvenog poduzetništva, što kvantitativnim metodama i pukim mjerenjem ekonomskih pokazatelja ne bi bilo moguće obuhvatiti.

Studija slučaja Medičarsko-voskarske radionice Blažeković u Osijeku odabrana je prema kriteriju analitički relevantnog i dugotrajno kontinuiranog primjera tradicijskog obrta koji u suvremenim tržišnim i institucionalnim uvjetima djeluje još od 1953. godine. Analitičku jedinicu čini Medičarsko-voskarska radionica Blažeković u Osijeku kao pojedinačni studijski slučaj, uzorak obuhvaća vlasnicu obrta, proizvodni proces i pripadajuću arhivsku građu, dok temeljno ograničenje istraživanja proizlazi iz usmjerenosti na jedan slučaj, zbog čega se nalazi ne mogu statistički generalizirati izvan promatranog konteksta. Empirijsko istraživanje provedeno je tijekom 2025. i prve polovice 2026. godine. Prikupljanje podataka provedeno je višestrukim metodama kako bi se osigurala triangulacija izvora. Primarni podaci prikupljeni su metodom promatranja s bilježenjem tijekom višekratnih posjeta radionici, čime je detaljno dokumentiran proces ručne proizvodnje svijeća i licitara. Dodatno su provedeni strukturirani dubinski intervjui s vlasnicom Antonijom Blažeković. Intervjui su provedeni licem u lice, uz prethodno potpisan obaviješteni pristanak za sudjelovanje u istraživanju i odobrenje za navođenje imena. Sekundarni podaci obuhvatili su analizu sadržaja arhivske građe i interne dokumentacije obrta (uključujući povijesnu prepisku osnivača s gradskim institucijama iz 1959. godine), kao i javno dostupne dokumente te medijske objave.

Analiza prikupljenih podataka provedena je metodom kvalitativne tematske analize. Transkripti intervjua, terenske bilješke s promatranja i arhivski dokumenti prvo su iščitani, a zatim kodirani i grupirani u ključne tematske kategorije koje tvore okosnicu ovog rada: (1) očuvanje nematerijalne kulturne baštine i prijenos znanja, (2) proces proizvodnje kao društvena i kulturna vrijednost te (3) institucionalni i regulatorni izazovi tradicijskog obrtništva (poput klasifikacije NKD-a i uvođenja HACCP sustava). Upravo je izdvajanje ovih tema iz iskaza kazivačice i arhivske građe te njihovo dovođenje u vezu s teorijskim konceptima društvenog poduzetništva i održivog lokalnog razvoja činilo temelj kvalitativne interpretacije.

Zbog naravi kvalitativnog pristupa i fokusiranosti na jednu studiju slučaja, rezultati služe analitičkoj generalizaciji i dubinskom objašnjavanju širih strukturnih obrazaca i institucionalnih izazova s kojima se slični obrti suočavaju. Pritom je važno napomenuti istraživačku poziciju autora. Jedan od autora profesionalno je povezan s analiziranim obrtom, što je s jedne strane omogućilo dragocjen pristup arhivskoj građi i dubinski uvid u proizvodne procese. S druge strane, kako bi se osigurala potrebna analitička distanca i izbjegla pristranost (tj. isključivo promotivno prikazivanje obrta), subjektivni uvidi proizašli iz promatranja kontinuirano su uspoređivani (triangulirani) s objektivnim povijesnim dokumentima i interpretirani isključivo kroz prizmu postojećih teorijskih okvira.

4. Kontekst i studija slučaja: medičarsko-voskarska radionica Blažeković

4.1. Povijest medičarstva

Povijest medičarstva i svjećarstva u svojim je najranijim temeljima izravno vezana uz pčelarstvo te dobivanje i obradu pčelinjih proizvoda – meda, saća i voska. Ljudi su od pamtivijeka koristili ove resurse, no od srednjega vijeka obrada voska i meda prerasta u visoko specijaliziran zanat. Već tada osnovni proizvodi voskara i licitara u Europi postaju izbjeljivani pčelinji vosak, voštanice, te medeni kolači i napitci od meda.

U Hrvatskoj se znanstvenim i stručnim istraživanjima medičarstva, svjećarstva i licitarstva, s naglaskom na hrvatski, ali i širi europski kontekst, sustavno bavi Iris Biškupić Bašić. Ona je rezultate svoga istraživačkog rada predstavljala putem brojnih izložbi koje su pratili katalozi u kojima je ova tema detaljno znanstveno obrađivana (Biškupić Bašić, 2000.; Biškupić Bašić, 2024.). Njezini prilozi o europskoj povijesti ove teme izuzetno su vrijedni jer prate nastanak i razvoj medičarskog i voskarskog zanata koji se u pojedinim europskim gradovima počeo sustavno razvijati od kraja 13. stoljeća.

Taj se zanat iz istočno-alpskih krajeva Europe širio prema istoku, pristižući krajem 13. i početkom 14. stoljeća na prostore sjeverne Hrvatske, gdje su se počeli razvijati prvi voskari, da bi se procvat licitara dogodio od 17. do 19. stoljeća, šireći se sve do Slavonije. Budući da je ovaj obrt bio neraskidivo vezan uz crkvene blagdane, vjerske običaje i hodočašća, najviše se razvijao u onim mjestima gdje su postojali samostani ili veća prošteništa. Medičare se pamti upravo po prodaji licitara, medenjaka, gvirca, bombona i svijeća pod šatorima na proštenjima – pri čemu se radilo o čistom ručnom radu obiteljskih obrta koji se prenosio s koljena na koljeno i često je dosezao razinu pravog umjetničkog djela.

Zanimljivo je da su voskari i licitari često pripadali najuglednijim i najbogatijim građanima srednjovjekovnih gradova, a nerijetko su sudjelovali i u radu gradskih uprava. Zbog velike potražnje za njihovim proizvodima te potrebe za zaštitom strukovnih interesa, majstori ovih zanata počinju osnivati snažne strukovne organizacije – cehove (Jalšić Ernečić, 2006.). U samim počecima medičari su se u Europi udruživali najčešće s pekarima (primjerice u Augsburgu 1276. godine), a tek tijekom 16. stoljeća osnivaju prve samostalne cehove u gradovima poput Nürnberga, Pariza, Graza te kasnije u Bratislavi i Budimpešti. Cehovi su tada imali presudnu društvenu ulogu: regulirali su proizvodnju, strogo su kontrolirali kvalitetu proizvoda, vodili izobrazbu šegrta i pomoćnika te olakšavali nabavu sirovina na tržištu. Hrvatska je također bila zemlja sa snažno razvijenom trgovinom medom već u srednjem vijeku, pri čemu su se ovi proizvodi i izvozili u susjedne europske zemlje.

U modernoj hrvatskoj povijesti izrazitu je pozornost na medičarstvo i svjećarstvo potaknula izložba *Licitarska umijeća: medičarstvo i svjećarstvo – obrt višestoljetne tradicije*,

održana u Etnografskom muzeju u Zagrebu 2000. godine. Na izložbi je predstavljen povijesni pregled početaka ovog obrta u Hrvatskoj kroz izlaganje pečata, majstorskih svjedodžbi, diploma, alata te povijesnih medičarskih i svjećarskih proizvoda (Biškupić Bašić, 2000.). Izložbu je pratio dokumentarni film Hrvatske radiotelevizije, zahvaljujući čemu se medičarski i voskarski obrt u Hrvatskoj uspješno izdiže iz zaborava (Hrvatska radio televizija, 2000.). Time je ponovno afirmiran njegov kulturološki i turistički značaj, što je naposljetku dovelo do toga da je ovaj obrt 2010. godine upisan na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva (UNESCO, 2010.).

4.2. Razvoj i djelovanje Radionice Blažeković

Od 1953. godine, kada je Franjo Blažeković započeo voditi vlastiti obrt, odnosno radionicu, do danas sačuvan je tradicijski način izrade svijeća i medičarskih proizvoda u radionici Blažeković. Ovdje opisani način izrade svijeća i licitara nije se mijenjao od početka rada radionice (što su potvrdili podatci prikupljeni intervjuom i promatranjem).

4.2.1. Proizvodni procesi: svijeće

U radionici Blažeković svijeće su se izrađivale od parafina kojemu se po potrebi dodavao vosak. Proces se odvijao na *ringu*, napravi sličnoj kotaču bicikla koja je bila horizontalno pričvršćena na osovinu. Na *ring* su se vješali pamučni fitilji određene dužine i debljine (njih pedesetak, raspoređenih u krug), a zatim se otopljenim parafinom iz *šofne* (posude s ručkom) polijevao svaki fitilj do željene debljine. Taj prvi korak izrade svijeća nazivao se *forgisanje* (polijevanje fitilja) i služio je za dobivanje konusnog oblika svijeće. Još topli *forgus* (dobiveni konusni oblik svijeće) skidao se s *ringa* te se rolao, odnosno valjao na ploči sve dok se ne bi ohladio. Sljedećega dana pristupalo se završavanju svijeća. *Forgus* se vješao naopako na *ring*, a taj se postupak nazivao *glajgisanje* – polijevanje *forgusa* kako bi svijeća cijelom dužinom dobila isti promjer. Svijeća se polijevala vrućim parafinom odozdo prema gore do jednake i željene debljine. Zatim se ponovno spuštala na ravnu podlogu, ručno rolala (valjala) i rezala na željenu dužinu, dok su se drvenim ravnalom izrađivali njezini vrhovi. Ohlađene i završene svijeće bile su spremne za prodaju ili za daljnje ukrašavanje. Ukrašavanje svijeća predstavljalo je posebnu vještinu kojom je svaki majstor pokazivao svoje zanatsko umijeće. Svijeće su se ukrašavale voštanim *platlama*, trakama različitih boja i staniolom u boji, a na njih su se aplicirale različite svete sličice. Uz svijeće su se do 2012. godine, posebice za blagdan sv. Antuna, izrađivali i votivi – voštani zagovori u obliku ruku, očiju, nogu, automobila ili domaćih životinja, koje su vjernici ostavljali kao zagovor na oltaru. Ukrasne svijeće raznih oblika lijevale su se u aluminijske kalupe koje je izradio majstor Blažeković.

4.2.2. Proizvodni procesi: licitari

Medičarski proizvodi, odnosno licitari, danas su prepoznatljiv hrvatski suvenir sa višestoljetnom tradicijom. U radionici Blažeković, licitari su se izrađivali od 1953. godine do danas. Premda naizgled jednostavan proizvod, za njegovu izradu potrebno je puno vremena, strpljenja, ljubavi, vještine i znanja.

U radionici Blažeković proces izrade licitara započinjao je dan prije pečenja, kada se mijesilo slatko tijesto od vode, šećera, brašna i licitarskog kvasca. Tijesto se potom ostavljalo preko noći na hladnom mjestu kako bi odležalo. Idućega dana majstori su razvaljali tijesto na velikoj drvenoj ploči do željene debljine, ovisno o obliku licitara koji se namjeravao peći. Pomoću takozvanih *štehera* (limenih kalupa različitih oblika poput srca, konjića, bebice, kućice, potkovice, tamburice ili anđela), izrezivali su se traženi oblici. Uslijedilo bi *abzecanje*, odnosno slaganje izrezanih oblika na lim za pečenje u pravilnim razmacima. Licitari su se zatim pekli u peći. Manji oblici pekli su se kratko te je bilo potrebno neprestano paziti da ne zagore, s obzirom na to da nije bilo zadanog vremena pečenja. Veći licitari pekli su se duže i zahtijevali su više vremena za sušenje. Nakon pečenja, licitari su se čistili od viška brašna, a zatim su se pomoću *klajstera* (ljepila od škrobnog brašna) po dva licitara spajala zajedno na končić. Nakon nekoliko tjedana veći licitari su se *štrajhali*, odnosno premazivali jestivom prehrambenom bojom (crvenom želatinom) kao pripremom za ukrašavanje. Spojeni licitari, takozvana ‹dupla roba›, *tunkali* su se (umakali) u crvenu želatinu te vješali na *galge* (dugačke letve s čavlićima) u određenim razmacima sve dok se ne bi potpuno osušili. Tek nakon tog postupka pristupalo se ukrašavanju, takozvanom *ajzanju* licitara. Za ukrašavanje se koristio *ajz*, smjesa glukoznog sirupa i škrobnog brašna u koju su se dodavale različite prehrambene boje. Majstori bi izradili tuljak od pergament papira u koji su postavljali *tiln* (metalni nastavak za ukrašavanje kolača), napunili bi ga *ajzom* te započeli s oslikavanjem i ukrašavanjem licitara.

Radionica Blažeković, u kojoj licitare ukrašava vlasnica Antonija, u toj kreativnosti prepoznata je u Hrvatskoj, ali i šire, o čemu svjedoče brojne narudžbe, nagrade i pohvale kao što su: „Priznanje za očuvanje tradicionalnog obrta“ Ministarstva obrta, malog i srednjeg poduzetništva Republike Hrvatske (2002), Pečat grada Osijeka (2004), statusi „Obrt s tradicijom“ i „Umjetnički obrt“ Hrvatske obrtničke komore (2009), Plaketa „Zlatne ruke“ Hrvatske obrtničke komore (2014), i brojne druge. Također, radionica Blažeković je sa svojim licitarima sudjelovala u brojnim identitetskim projektima, važnima za Hrvatsku i grad Osijek, u Hrvatskoj (Osijek, Zagreb, Dubrovnik, Split) i inozemstvu (Vatikan, Rotterdam, Bruxelles, Pečuh, Sarajevo i drugdje) ne samo radi predstavljanja kreativne strane ovoga izvornog stvaralaštva već i u svrhu valoriziranja ove umjetnosti.

Radionica Blažeković posebna je upravo po tome što je sačuvala i zadržala obiteljsku, tradicijsku izradu licitira i svijeća usprkos brojnim izazovima, zadržavši stari, arhaični

duh obrtništva, što je čini jedinom takvom u gradu Osijeku, ali i u Hrvatskoj, u kojem (pre)ostaje kao jedini tradicijski i umjetnički obrt.

5. Rezultati i rasprava: obrtništvo kao društveno poduzetništvo

5.1. Strukturni izazovi hrvatskog tradicijskog obrtništva

Rasprave o potencijalima tradicijskih i umjetničkih obrta u suvremenom razvoju sve češće izlaze izvan uskog okvira pukog očuvanja baštine te se usmjeravaju prema njihovoj razvojnoj održivosti, mjerljivim društvenim učincima i ulozi u lokalnim razvojnim procesima. Polazeći od prethodno razrađenog teorijskog okvira, tradicijski se obrti promatraju kao teritorijalno ukorijenjene djelatnosti čija vrijednost proizlazi iz izravne povezanosti ekonomskih aktivnosti s društvenim odnosima, lokalnim identitetom i međugeneracijskim prijenosom znanja.

Međutim, praksa i najnovija istraživanja pokazuju da je integracija ovakvih obrta u okvire društvenog poduzetništva u Hrvatskoj praćena nizom strukturnih izazova. *Hrvatski monitor društvenih poduzeća* (CSEM) za razdoblje 2023.–2024. potvrđuje da je hrvatski ekosustav i dalje obilježen nedostatkom razumijevanja i prepoznavanja društvenog poduzetništva među institucijama i širom javnosti (ACT Grupa i dr., 2024.). Iako tradicijski obrti posjeduju snažnu društvenu misiju (zapošljavanje, prijenos baštinjenih vještina, jačanje kohezije), suočavaju se s brojnim barijerama karakterističnima za cjelokupni sektor društvenog poduzetništva: neadekvatnim zakonodavnim okvirom, nesigurnošću financijskih modela i neučinkovitom birokracijom (Keser, 2022.).

Jedan od središnjih izazova odnosi se na prevladavajuću sektorsku podjelu javnih politika koja otežava cjelovito prepoznavanje i pozicioniranje tradicijskih obrta unutar nacionalnih i lokalnih razvojnih strategija. Zbog izostanka specifičnog pravnog statusa koji bi spojio obilježja gospodarske aktivnosti i očuvanja nematerijalne kulturne baštine, tradicijski obrti rijetko ostvaruju pravo na potpore namijenjene organizacijama civilnog društva ili zadrugama (koje su primarni nositelji društvenog poduzetništva u RH). Istodobno su izloženi istim tržišnim i fiskalnim pritiscima kao i standardna, profitno usmjerena poduzeća. Financijska stabilnost stoga predstavlja značajan problem – društveni akteri ovakvoga tipa prisiljeni su oslanjati se na ranjive hibridne izvore financiranja s vrlo ograničenim vremenskim rezervama i snažnom ovisnošću o povremenim javnim poticajima.

Dodatni izazov predstavlja nemogućnost dokazivanja dodane vrijednosti. Iako, primjerice, čak 95,2% društvenih poduzetnika društveni utjecaj smatra ključnom strateškom vrijednošću organizacije, suočavaju se s nedostatkom znanja i resursa za egzaktno mjerenje i kvantificiranje vlastitog društvenog učinka (ACT Grupa i dr., 2024.). Budući da institucije u Hrvatskoj učinak potpora obično vrednuju isključivo kroz rast

volumena proizvodnje ili klasično zapošljavanje, tradicijski obrti – čiji se učinak mjeri u nematerijalnim kategorijama poput zadržavanja znanja ili doprinosa kulturnom turizmu – često ostaju nepravedno penalizirani.

Upravo se zbog toga na lokalnoj razini stvara najveći potencijal za premošćivanje spomenutih barijera. Uključivanje tradicijskih obrta u lokalne i regionalne razvojne strategije (kroz osiguravanje povoljnijih prostora za rad, edukaciju, subvencioniranje sajamskog izlaganja te mentorsku podršku) preduvjet je za njihovu afirmaciju kao vrijednih resursa zajednice. Integrirani lokalni pristup koji kulturu, gospodarstvo i socijalnu uključenost promatra kao povezane procese jedini otvara stvarni prostor za razmatranje konkretnih mehanizama za dugoročnu održivost ovakvog, društveno odgovornog poduzetništva.

5.2. Uloga lokalne zajednice i institucija u razvoju i očuvanju obrta

Lokalna zajednica ima ključnu ulogu u stvaranju poticajnog ekosustava za razvoj, očuvanje i dugoročnu održivost obrtništva, osobito tradicijskih i umjetničkih obrta koji djeluju na načelima društvene i kulturne odgovornosti. Suvremena istraživanja potvrđuju da ovakvi obrti nisu isključivo gospodarski subjekti podložni neumoljivoj logici slobodnog tržišta, već su primarno nositelji nematerijalne kulturne baštine, lokalnog identiteta i društvene kohezije. Upravo zbog te svoje višeslojne prirode, njihov opstanak izravno ovisi o aktivnoj i sustavnoj potpori lokalnih dionika (Bellver i sur., 2023.).

Temeljni doprinos lokalne zajednice razvoju obrta odnosi se na njihovo institucionalno prepoznavanje i strateško integraciju. Uključivanje tradicijskih obrta u lokalne i regionalne strategije kulturnog, ruralnog i održivog razvoja omogućuje njihovo pozicioniranje kao propulzivnih razvojnih resursa, a ne kao pukih relikata prošlosti. Knapik i Król (2023.) naglašavaju da objedinjavanje kulturne baštine, lokalnih proizvoda i tradicijskih znanja u strateške dokumente na lokalnoj i regionalnoj razini jača otpornost zajednice te stvara ključne preduvjete za povlačenje nacionalnih sredstava i apsorpciju fondova Europske unije namijenjenih održivom razvoju.

Operativna uloga lokalnih institucija (gradova, općina i županija) očituje se u stvaranju konkretnih preduvjeta za rad. To obuhvaća osiguravanje adekvatnih prostora za proizvodnju i prodaju pod povlaštenim uvjetima, sufinanciranje sudjelovanja na sajmovima i manifestacijama, potporu ciljanim edukacijama i mentorstvu, te administrativno prilagođavanje lokalnih propisa specifičnostima malih proizvođača. Iskustva iz sfere društvenog poduzetništva zorno pokazuju da su lokalno ukorijenjeni modeli razvoja – koji povezuju ekonomsku aktivnost sa specifičnim društvenim ciljevima – dugoročno znatno održiviji od centraliziranih i uniformnih državnih rješenja (Vlada Republike Hrvatske, 2015.).

Iznimno važan segment potpore odnosi se i na povezivanje obrta s obrazovanjem i turističkim sektorom, ponajprije putem lokalnih turističkih zajednica i centara za interpretaciju baštine. Uključivanje obrtnika u programe kulturnog i iskustvenog turizma, organizacija radionica uživo i suradnja s obrazovnim institucijama omogućuje istodobno povećanje vidljivosti, transfer znanja i snaženje društvenog kapitala (Horjan, 2011.; Partarakis i Zabulis, 2023.). Takvi umreženi modeli pridonose kontinuitetu zanata te afirmiraju njegovu suvremenu relevantnost izbjegavajući zamku masovnog turizma u korist autentičnog *storytellinga*.

U kontekstu društvenog poduzetništva, lokalna razina ima nezamjenjivu ulogu u valorizaciji onog društvenog učinka koji promiče sam obrt. Premda formalno-pravno rijetko ulaze u kategoriju društvenih poduzeća, tradicijski obrti u praksi ostvaruju ključne elemente koji se s tim konceptom preklapaju: lokalnu ukorijenjenost, prijenos znanja, generacijski obiteljski rad i mjerljiv doprinos društvenoj koheziji (Nemac i Pelc, 2019.; Tišma i sur., 2023.). Lokalna zajednica može taj učinak dodatno osnažiti kroz javno priznavanje, lokalno brendiranje (npr. dodjelom posebnih oznaka kvalitete) te uključivanje obrta u gradske programe društveno odgovornog i održivog poslovanja.

Vrijednosti koje potiče kulturna baština prenose se među generacijama, što zahtijeva kontinuirani napor kako bi se osigurala kulturna sigurnost zajednice. Hrvatski primjeri potvrđuju da je upravo ukorijenjenost u mikrolokaciju ključna karakteristika uspješnih društvenih poduzeća, pa tako i zadruga (Vidović, 2012.; Babić i Račić, 2011.; Tišma i sur., 2023.). Sličan obrazac vidljiv je i kod tradicijskih obrta. Premda obrtničke radionice nemaju formalnu socijalnu funkciju poput socijalnih zadruga, njihova uloga u zapošljavanju članova obitelji, uključivanju ranjivijih skupina (žena, starijih osoba) te zadržavanju stanovništva u lokalnoj sredini pokazuje duboku srodnost s temeljnim ciljevima društvenog poduzetništva.

Istovremeno, obrti se na nacionalnoj razini suočavaju s krutim regulatornim i institucionalnim ograničenjima koja proizlaze iz neprilagođenih klasifikacija djelatnosti (Odluka o nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti [NKD], NN 47/24) i nedostatka ciljanih državnih potpora. Neusklađenost takvih propisa s malim opsegom proizvodnje i sezonalnošću prodaje prepoznaje se kao temeljna prepreka njihovoj održivosti (Partarakis i sur., 2025.). U tom smislu, lokalna zajednica može i mora djelovati kao zaštitni posrednik (*bottom-up* zagovaratelj) između obrtnika i nacionalnih institucija, proaktivno zagovarajući fleksibilnija rješenja i izuzeća koja uvažavaju specifičnosti tradicijske ručne proizvodnje.

Lokalna zajednica, stoga, nije samo pasivni teritorijalni okvir u kojem obrti djeluju, već njihov proaktivni su-kreator. Jedino se integriranjem kulturnih, gospodarskih i socijalnih politika na razini gradova i županija tradicijsko obrtništvo može u potpunosti

afirmirati kao održiv, otporan i društveno relevantan model poduzetništva, spreman odgovoriti na suvremene razvojne izazove.

5.3. Institucionalne prepreke na primjeru Radionice Blažeković

Medičarsko-voskarski obrt Radionice Blažeković, sa svojom višestoljetnom ukorijenjenom tradicijom, paradigmatski je primjer djelatnosti koja tvori kulturološki i turistički zavičajni identitet jednoga kraja. Ipak, dubinska analiza poslovanja ove radionice pokazuje da njezino djelovanje opterećuje snažan nesrazmjer između deklarativnog društvenog priznanja i stvarnih regulatornih prepreka, uslijed izostanka adekvatne podrške državnih i lokalnih institucija. Prepoznavši te probleme, dionici obrta još od 2010. godine u suradnji s brojnim institucijama nastoje pronaći održiva rješenja, no konkretni izazovi uočeni kroz analizu ovog slučaja potvrđuju da je sustav i dalje neprilagođen.

Analiza ukazuje na to da jedan od temeljnih problema proizlazi iz birokratske neprepoznatljivosti obrta. Unutar Nacionalne klasifikacije djelatnosti (NKD), proizvodnja licitara i svijeća najčešće se svrstava pod apstraktnu kategoriju „Ostala raznovrsna proizvodnja". Takvo svrstavanje potpuno poništava specifičnost obrta, njegovu tradicijsku vrijednost i UNESCO-ovu zaštitu. Logično se i nužno nameće rješenje uvođenja posebne klasifikacijske oznake (primjerice: „Medičar i voskar – tradicijski obrt Republike Hrvatske"), što je temeljni preduvjet za učinkovito povlačenje sredstava i prepoznavanje u poreznom i razvojnom sustavu.

Nadalje, uočena je hitna potreba za osnivanjem specifičnog strukovnog ceha pri Hrvatskoj obrtničkoj komori koji bi zaštitio medičare. Analiza poslovanja Radionice Blažeković upućuje da tradicijski obrti ne mogu samostalno pregovarati s brojnim nadležnim tijelima (ministarstvima gospodarstva, kulture, turizma). Zadaća bi ceha trebala biti sustavna suradnja s Ministarstvom kulture i medija RH kako bi se precizirali kriteriji za edukativne radionice, te s obrazovnim institucijama kako bi se riješio jedan od najvećih problema – nepostojanje strukovnog obrazovanja budućih nositelja vještina.

Na operativnoj i financijskoj razini, analiza ukazuje na niz regulatornih nelogičnosti s kojima se Radionica Blažeković kontinuirano susreće na terenu. Primjerice, provođenje Zakona o fiskalizaciji (NN 89/25) izuzetno je otežano u terenskim uvjetima poput proštenja i sajmova, koji za medičare i voskare ne predstavljaju tek usputne, već primarne prodajne kanale. Poseban izazov predstavlja i stroga primjena Zakona o radu u kontekstu obiteljskog obrta (NN 143/13, 127/19, 41/20). Prijenos znanja povijesno se temeljio na neformalnom obiteljskom pomaganju, a suvremeni administrativni okvir to onemogućava kažnjavajući obrtnike koji nemaju formalno prijavljene članove obitelji.

Dodatno, s obzirom da su licitari prehrambeni proizvodi, obrt je podvrgnut rigoroznim standardima sigurnosti hrane. Uvođenje sustava HACCP (analize opasnosti i kritičnih kontrolnih točaka) stvara paradoksalnu situaciju. Umjesto da taj mehanizam garantira sigurnost, njegova neprilagođenost obiteljskim radionicama i striktno nametanje industrijskih standarda izravno prijete uništavanjem ručne proizvodnje jer je pojedine povijesno oblikovane tehnike nemoguće u potpunosti standardizirati prema modernim tvorničkim pravilima.

Naposljetku, najdublji strukturni problem uočen u analizi – nedostatak radne snage i šegrta – nije samo rezultat modernih demografskih trendova. Analiza interne arhive Radionice Blažeković pokazuje da se njezin osnivač, majstor Franjo Blažeković, još davne 1959. godine u prepisci s osječkim gradskim vlastima žalio na nemogućnost pronalaska učenika unatoč propisanoj zakonskoj obvezi obučavanja. Njegove tadašnje riječi odzvanjaju i danas: *„[...] što taj zanat nema svoje budućnosti, a bolje rečeno, da nije od naročite koristi za socijalno društveni poredak, jer je njegov opstanak bar još za sada vezan samo na tradiciju. Smatram da je šteta zadržavati čovjeka obučavanjem takovog zanata, pa da se kasnije mora prekvalificirati...“* (Odjel za rad i radne odnose, Osijek 1959.).

Ovaj dragocjeni arhivski podatak dokazuje da je deficit prijenosa znanja duboko ukorijenjen problem koji proizlazi iz manjka društvenog statusa samog zanimanja. Zaključno, dok se ovaj obrt na papiru štiti kao svjetska baština, njegova praksa, suočena s industrijskim zakonima i propisima o standardizaciji, postepeno odumire. Zbog toga se iz analize ovoga slučaja jasno iščitava da razvojne politike usmjerene samo na rast i profit ne mogu spasiti medičarski obrt.

6. Zaključak i preporuke

Analiza medičarsko-voskarskog obrta kroz teorijski okvir društvenog poduzetništva i održivog lokalnog razvoja, provedena na primjeru Radionice Blažeković u Osijeku, snažno potvrđuje da tradicijski obrti u Hrvatskoj ostvaruju višestruku vrijednost koja nadilazi uobičajenu tržišnu logiku poslovanja. Usporedba arhivske građe, dokumentacije i opservacije proizvodnih procesa jasno pokazuje da ova radionica ne funkcionira isključivo kao komercijalni subjekt. Naprotiv, njezin opstanak temelji se na ispunjavanju kulturne i društvene funkcije – od prijenosa znanja i obiteljskog rada, do stvaranja lokalnog identiteta. Ručna izrada svijeća i licitara u ovoj radionici predstavlja živu kulturu koja ne može biti zamijenjena industrijskim procesima, zbog čega se, prema našem mišljenju, ovakvi obrti trebaju promatrati kao neformalni oblici društvenog poduzetništva s izraženom kulturnom misijom.

Međutim, rezultati ove studije slučaja raskrivaju strukturne slabosti i neadekvatnost hrvatskog institucionalnog okvira, koji na tradicijske obrte primjenjuje iste regula-

torne zahtjeve kao i na masovnu, standardiziranu proizvodnju. Primjena isključivo tržišnih i birokratskih standarda (poput fiskalizacije na proštenjima ili zahtjeva sustava HACCP) zanemaruje specifičnosti ovakvih djelatnosti. Stav je autora ovog rada da takav birokratski pristup direktno ugrožava autentičnost obrta. Ako ih se nastavi vrednovati isključivo kroz volumen proizvodnje i profitabilnost, institucionalni će okvir dovesti do gašenja ovih obrta, unatoč njihovom simboličkom međunarodnom priznanju kroz UNESCO-ovu zaštitu.

Na temelju provedene analize, kao temeljnu preporuku ističemo potrebu za cjelovitom prilagodbom institucionalnog okvira specifičnim obilježjima tradicijskog obrtništva. Prije svega, nužno je administrativno i normativno prepoznati djelatnosti koje djeluju na sjecištu kulturne baštine i gospodarstva. U tom smislu, predlažemo dodjeljivanje specifične oznake u Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti (NKD) te osnivanje zasebnog ceha pri Hrvatskoj obrtničkoj komori. Time bi se omogućilo kvalitetnije zagovaranje njihovih interesa, postavljanje standarda kvalitete i diferencijacija u odnosu na industrijske proizvode.

Druga ključna preporuka odnosi se na fleksibilizaciju fiskalnih i radnih propisa. Autori snažno zagovaraju nužnost donošenja posebnog zakonodavnog okvira za tradicijske obrte na terenu (sajmovima, proštenjima) te pronalaženje legalnog mehanizma za pojednostavljeno uključivanje članova obitelji u rad. Obiteljski prijenos znanja povijesno je bio, i danas ostaje, najvažniji mehanizam preživljavanja ovakvih radionica.

Konačno, problem edukacije i pronalaska novih šegrta, evidentan u radionici Blažeković već više od šest desetljeća, zahtijeva hitnu promjenu obrazovne politike. Nemoguće je očekivati kontinuitet bez stipendiranja, društvenog vrednovanja i sustavnog integriranja ovih obrta u lokalne strategije – posebice kroz kulturni turizam. Lokalna zajednica ne smije biti tek promatrač, već aktivni partner koji će tradicijske obrte integrirati u obrazovni, gospodarski i kulturni život. Samo se kroz takav integrirani pristup i napuštanje isključivo tržišne logike može osigurati opstanak medičarsko-voskarskih obrta u Hrvatskoj.

Literatura i izvori

1. aCT Grupa; Sveučilište u Zagrebu; Institut Ivo Pilar; Euclid Network (2024). *Hrvatski monitor društvenih poduzeća za razdoblje 2023.-2024.* Zagreb: CSEM.
2. Babić, Z. i Račić, D. (2011). Zadrugarstvo u Hrvatskoj: trendovi, pokazatelji i perspektiva u europskom kontekstu. *Sociologija i prostor,* 49 (191/3): 287-311.
3. Baturina, D. (2013). Konceptualiziranje socijalnog poduzetništva i izazovi razvoja područja. *Ekonomska misao i praksa,* 22 (1): 123-142.
4. Baturina, D. (2015). Koncept i praksa društvenog poduzetništva u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku,* 22 (2): 241-262.
5. Baturina, D. i Babić, Z. (2021). *Socijalna ekonomija i socijalno poduzetništvo.* Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
6. Bellver, D. F.; Prados-Peña, B. M.; García-López, A. M.; Molina-Moreno, V. (2023). Crafts as a key factor in local development: A bibliometric analysis. *Heliyon,* 9 (1): e13039.
7. Biškupić Bašić, I. (Ur.) (2000). *Licitarska umijeća: medičarstvo i svjećarstvo – obrt višestoljetne tradicije.* Zagreb: Etnografski muzej.
8. Biškupić Bašić, I. (Ur.) (2024). *Zbirka medičarstva i svjećarstva.* Zagreb: Etnografski muzej.
9. Budić, M. (2022). *Tradicionalni obrti kao osnova razvoja grada i nositelji suvremene materijalne i nematerijalne baštine.* Zagreb: Prirodoslovno-matematički fakultet (Diplomski rad).
10. Budić, M. i Slavuj Borić, L. (2023). Prepoznatljivost i potencijal tradicijskih i umjetničkih obrta kao baštine Zagreba. *Geoadria,* 28 (1): 69-96.
11. Horjan, G. (2011). Muzeji i tradicijski obrti u očuvanju baštine i razvoju turizma. *Informatica Museologica,* 42 (1-4): 45-53.
12. Hrvatska radio televizija (2000). *Licitarska umijeća.* Pregledano 23. veljače 2026. (https://www.youtube.com/watch?v=uKTvD1q6uGs).
13. Jalšić Ernečić, D. (Ur.) (2006.) *Medičari i svjećari u Koprivnici: stara umijeća i znanja. Katalog izložbe.* Koprivnica: Muzej grada Koprivnice.
14. Keser, I. (2022). Ključni izazovi za daljnji razvoj društvenog poduzetništva u Hrvatskoj. *Notitia – časopis za ekonomske, poslovne i društvene teme,* 8 (1): 1-17.
15. Knapik, W. and Król, K. (2023). Cultural heritage as a driver for local resilience. *Journal of Cultural Economics,* 15 (3): 310-328.
16. Nemac, K. i Pelc, S. (2019). Tradicijski obrti u ruralnom razvoju: Primjeri dobre prakse. *Sociologija i prostor,* 57 (2): 185-204.
17. Odjel za rad i radne odnose Osijek (1959). *Molba za oslobođenje obveze držanja učenika, dopis Franje Blažekovića.* Osijek: Privatna arhiva obitelji Ranogajec.
18. Odluka o nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti 2025. – NKD 2025, *Narodne novine* 47 od 2024.
19. Partarakis, N. and Zabulis, X. (2023). Safeguarding traditional crafts through digital representation. *Heritage Science,* 6 (2): 1-18.

20. Partarakis, N.; Zabulis, X.; Meghini, C.; Dubois, A.; Moreno, I.; Ringas, C.; Ziova, A.; Kaplanidi, D.; Arnaud, D.; Crescenzo, N.; Hee, P.; Ortega, J. J.; Garrido, J.; Benvenuti, M.-A.; Krivokapic, J. (2025). A Review, Analysis, and Roadmap to Support the Short-Term and Long-Term Sustainability of the European Crafts Sector. *Heritage,* 8 (2): 1-49.
21. Šimleša, D., Puđak, J. i Buljeta Tonković, A. (2019). Social Entrepreneurship in Croatia: Its Future, the Actors Database, and the Strategy, u: Šimleša, D. (Ur.). *Social Entrepreneurship in South East Europe – Three Countries Analysis.* Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
22. Šimleša, D.; Puđak, J. i Majetić, F. (2015). Socijalno poduzetništvo u Hrvatskoj od fragmentiranih inicijativa do sustavnog razvoja. *Sociologija i prostor,* 53 (1): 3-24.
23. Tišma, S.; Baturina, D.; Janković, M.; Demonja, D. (2023). Braniteljske socijalno-radne zadruge kao potencijalni model društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj. *Nova prisutnost,* 21 (2): 301-315.
24. UNESCO (2010). *Representative list*. Pariz: UNESCO.
25. Vidović, D. (2012). Socijalno poduzetništvo u Hrvatskoj. *Sociologija i prostor,* 50 (2): 193-214.
26. Vincetić, V., Babić, Z. i Baturina, D. (2013). Definiranje područja i potencijal razvoja socijalnog poduzetništva Hrvatske u komparativnom kontekstu. *Ekonomski pregled,* 64 (3): 256-278.
27. Vlada Republike Hrvatske (2015). *Strategija razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2015.–2020.* Zagreb: Vlada Republike Hrvatske.
28. Zakon o fiskalizaciji, *Narodne novine* 89 od 2025.
29. Zakon o obrtu, *Narodne novine* 143 od 2013., 127 od 2019. i 41 od 2020.

Prethodno priopćenje

Traditional Crafts as a Potential for Social Entrepreneurship: The Case of the Blažeković Gingerbread and Candle Making Workshop in Osijek

Damir Demonja
Institute for Development and International Relations, Department for Sustainable Development, Zagreb, Croatia
e-mail: ddemonja@imro.hr

Sanja Tišma
Institute for Development and International Relations, Zagreb, Croatia
e-mail: bsanja@irmo.hr

David Ranogajec
e-mail: dranogajec@yahoo.com

Abstract

This paper explores the potential of traditional crafts as a micro-form of social entrepreneurship, focusing on the gingerbread and candle-making craft in Croatia. By applying an integrated theoretical framework that connects sustainable local development, intangible cultural heritage, and social entrepreneurship, the study analyzes the multidimensional role of crafts within the local community. The research is based on a qualitative approach using a case study of the Blažeković gingerbread and candle-making workshop in Osijek, triangulating data obtained through an in-depth interview, observation of the production process, and historical archival analysis. The results demonstrate that traditional crafts operate in practice as informal social enterprises, fulfilling a strong social and cultural mission of preserving inherited skills, with an added value that transcends mere market exchange. However, despite international recognition, their survival is severely threatened by an inadequate institutional and regulatory framework (such as inappropriate classification, strict regulations on field-based family labor, the HACCP system, and a lack of educational mechanisms for new artisans). The paper concludes that ensuring the long-term sustainability of traditional crafts requires abandoning exclusively profit-driven and mass-production criteria, and establishing an integrated support framework in which the local community assumes a key role in protecting and actively co-creating craft development.

Key words: traditional craft, social entrepreneurship, intangible cultural heritage, gingerbread making, licitar, case study, local development, Croatia.